

władzy polskiego króla Kazimierza Jagiellończyka. W 1460 r. przeniesiono Nieszawę ok. 30 km w górę Wisły, ale na starym miejscu odradzało się nowe życie, mimo częstych wylewów Wisły. Ciągłe protesty Torunia spowodowały przemieszczenie osady przez Zygmunta Augusta (1555 r.) na sąsiednie wzgórze, zwane odtąd Podgórzem. Pozostał jednak zamek (w 1813 – punkt oporu wojsk francuskich, a w 1848 r. ruiny zostały przebudowane i włączone w system fortyfikacji pruskich). Obecnie odbywają się tu sporadycznie imprezy plenerowe.

królowie uczestniczyli w uroczystych nabożeństwach kościelnych. Tu w 1473 r. został ochrzczony Mikołaj Kopernik (kaplica Świętych Aniołów Stróżów, tzw. kaplica kopernikowska z gotycką chrzcielnicą z końca XIII w.). W okresie reformacji w 1530 r. świątynię zajęli protestanci, a od 1596 r. kościół przywrócono katolikom pod opiekę jezuitów, a po kasacie zakonu jezuitów w 1773 r. stał się kościołem parafialnym. W 1935 r. dekretem papieskim podniesiono go do rangi Bazyliki Mniejszej, a po utworzeniu w 1992 r. diecezji toruńskiej ze stolicą biskupstwa w Toruniu kościół stał się ka-

*Panorama
Torunia
od strony wisły
z widokiem
Katedry
św. św. Janów*

KATEDRA ŚWIĘTYCH JANÓW (Żeglarska 16; zabytek klasy 0). Wznoszona była z cegły w stylu gotyckim, jako kościół parafialny św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty od połowy XIII do końca XV w. Do 1518 r. w tym kościele odbywały się wybory władz miejskich, a przybywający do Torunia polscy

tedrą. Dzisiejszą formę – długość 56 m, szerokość naw z kaplicami 32 m, wysokość naw 27 m i prezbiterium 17 m – świątynia uzyskała w XIV i XV w. Wieża (52 m) wzniesiona została w latach 1407-1433 przez Gotlanda. W 1500 r. zawieszono w niej ponad 7-tonowy dzwon Tuba Dei (Trąba Boża). W świątyni

dominują barokowe i rokokowe ołtarze. Na ścianach i filarach występują gdzieniegdzie odkryte gotyckie malowidła (protestanci pobielili wnętrza fary). Znajdują się tu również gotyckie rzeźby, sprzęty i dzieła malarskie sprowadzone z zagranicy bądź wykonane w miejscowych warsztatach (główny ołtarz św. Wolfganga z lat 1502-1506, dwie postacie patronów kościoła św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty malowane na ścianie prezbiterium w 1330 r. i malowidło Sąd Ostateczny sprzed 1380 r. oraz gotycka konsola z popiersiem Mojżesza). Przy wejściu do zakrystii znajduje się kopia, wywieziona w 1944 r. przez Niemców, figury Pięknej Madonny z początku XV w. Zachowały się barokowe organy z 1688 r., a organy główne pochodzą z 1878 r. Od 1985 r. organizuje się tu (w okresie wiosenno-letnim) Świętojańskie Koncerty Organowe.

KOŚCIÓŁ WNIEBOWZİĘCIA NMP (Panny Marii; zabytek klasy 0). Budowany przez franciszkanów od 1343 r. do końca XIV w. Gotycka, trójnawowa budowla halowa bez wieży z przyległymi zabudowaniami klasztorными. Od 1557 r. w rękach protestantów, jako świątynia ewangelicka i gimnazjum. Po „tumulcie toruńskim” w 1724 r. wszystkie obiekty przekazano katolikom i pieczy bernardynów. Po kasacie zakonu (1821 r.) świątynia służyła podmiejskiej parafii św. Wawrzyńca. Od 1852 r. – samodzielny kościół parafialny. Przepiękne wnętrze (długość 66 m,

*Kościół Wniebowzięcia NMP (Mariacki)
od strony Rynku Staromiejskiego*

wysokość 27 m), witraże skomponowane na przełomie XIX i XX wieku na podstawie XIV-wiecznych elementów. Sklepienie gwiazdziste, malowidła ściennie, organy z lat 1602-1609 oraz bogato zdobiona ambona z 1605 r. Rokokowy ołtarz główny (1731 r.) przedstawia w środkowej scenie Zwiastowanie. W prezbiterium cenne rzeźbione stalle z I połowy XV wieku, a z lewej strony barokowe mauzoleum Anny Wazówny (1636 r.), siostry króla Zygmunta III. W kościele zachowały się barokowe ołtarze oraz renesansowe epitafia zasłużonych toruńskich rodzin z końca XVI w. Z dawnego zespołu klasztornego ocalał fragment skrzydła zachodniego krużganku, część XIV-wiecznego muru przylegającego do kościoła

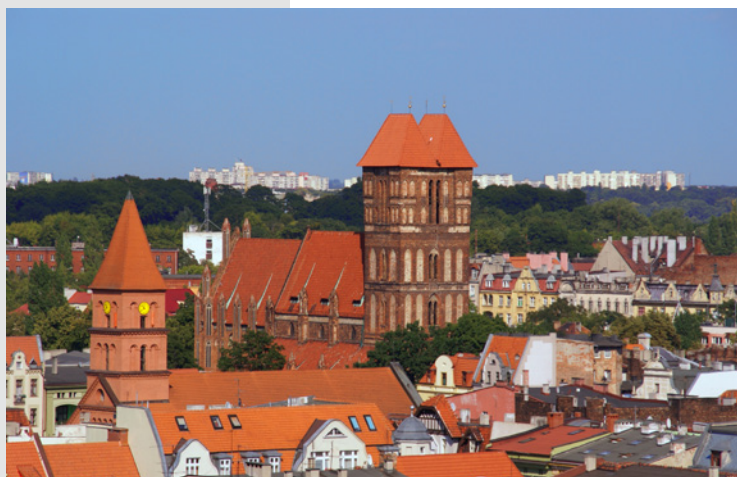
oraz gotycka kamieniczka z ok. 1370 r. – najstarszy dom gotycki w Toruniu (niegdyś siedziba fur-tiana, obecnie plebania). W murach kościoła widoczne kule szwedzkie, zaś wewnątrz – miejsce złożenia relikwii Wincentego Stefana Frel-chowskiego, kapłana i męczennika, który pracował w tej parafii do aresztowania przez Niemców.

KOŚCIÓŁ ŚWIĘTEGO DUCHA (akademicki; Piekary 24). Zbudowa-ny w 1756 r. jako ewangelicki, pod wezwaniem Świętego Krzyża. Trój-nawowy, późny barok, ołtarz roko-kowy. Pod koniec XIX wieku do-budowano wieżę (64 m). Cenne organy spłonęły w czasie pożaru w 1989 r. Od 1945 r. jest kościołem katolickim prowadzonym przez jezuitów.

KOŚCIÓŁ ŚWIĘTEGO JAKUBA (Rynek Nowomiejski 6; zabytek klasy 0). Zbudowany z inicjaty-wy Krzyżaków w latach 1309-1424 w stylu gotyckim z przeznaczeniem do obsługi parafii katolickiej Nowe-go Miasta i zamku krzyżackiego. Początkowo pod patronatem zaku-nu, od 1345 pod opieką sióstr cyste-

rek, od 1425 r. – benedyktynek, a od 1456 r. – Rady Miejskiej. W latach 1557-1667 kościół służył protestan-tom, po nich – benedyktynekom (do 1832 r.). Odtąd świątynia św. Jakuba Apostoła pełni rolę fary nowo-miejskiej. Posiada trójnawowy kor-pus główny oraz wieżę (wys. 49 m), w której mieściła się kaplica kolato-ra, archiwum, i skarbiec. Jako jedy-ny kościół w Toruniu ma układ ba-zylikowy (nawa główna wys. 21 m, dwa razy wyższa od naw bocznych) i zewnętrzne łuki przyporowe. W prezbiterium i nawie głównej sklepienie gwiaździste, a w nawach bocznych krzyżowe, na ścianach dekoracyjna cegła glazurowana oraz malowidła z XIV i XV wieku. Z prawej strony prezbiterium – w nawie bocznej słynny Krucyfiks Mistyczny z XV w. – alegoryczne Drzewo Życia (jego kopia zdobi ołtarz główny odbudowanej z ruin katedry Niepokalanego Poczęcia NMP w Moskwie). Także tu znaj-duje się Madonna z Dzieciątkiem – Królowa Niebios, ocalała z kościoła Dominikanów, a także barokowa chrzcielnica. Z tyłu nawy Cudowny Krucyfiks słynący łaskami. W nawie

Fragment panoramy Nowego Miasta z widokiem kościoła św. Jakuba

głównej bogato rzeźbione organy z 1611 r. (balustrada z herbami Polski, Prus Królewskich, Starego i Nowego Torunia), XVII-wieczne stalle, rokokowa ambona, barokowy ołtarz główny z obrazem św. Jakuba. Wystrój pozostałych kaplic i ścian – na ogół barokowy. Zachował się również mur cmentarny.

Kościół św. Katarzyny

KOŚCIÓŁ ŚWIĘTEJ KATARZYNY (plac św. Katarzyny). Zbudowany w latach 1894-1897 jako jednonawowa świątynia (30 m długa i ok. 16 m szeroka) z gwiaździstym sklepieniem na wzorcach architektury krzyżackiej. Posiada najwyższą w Toruniu wieżę – 86 metrów. Do końca I wojny światowej był ewangelickim kościołem garnizonowym koszar pruskich. Od tego momentu został katolickim kościołem garnizonowym dla polskich żołnierzy.

GOSPODA „POD MODRYM FARTUCHEM” (Rynek Nowomiejski 8). Założona w 1489 roku obecny, barokowy wygląd uzyskała około roku 1700. W latach 1958-1959 została gruntownie odrestaurowana. Gospoda słynęła ze wspaniałych węgrynow, miodów i piwa. Gościły tu podobno takie osobistości, jak królowie Kazimierz Jagiellończyk czy Jan Olbracht. Obecnie mieści kawiarnię.

APTEKA „POD ŻŁOTYM LWEM” (Rynek Nowomiejski 13). Dawny gotycki budynek przebudowany w XVII wieku. W 1830 roku połączony z drugim i ujednoczony w stylu klasycystycznym. Nad wejściem znajduje się połączona rzeźba lwa stanowiąca godło apteki założonej w 1624 roku.

DOM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO (Wysoka 16). Trzykondygnacyjny gmach wybudowany w latach 1881-1882 jako siedziba Toruńskiego Towarzystwa Naukowego, powołanego do życia 16 grudnia 1875 roku. Tutaj między innymi gromadzone były i eksponowane zbiory muzealne Towarzystwa. Zostały one przekazane w 1929 r. Muzeum Miejskiemu. W latach 1923-1973 budynek był siedzibą Książnicy Miejskiej. Po przeniesieniu jej na ul. Słowackiego gmach Towarzystwa odremontowano, przywracając mu dawny układ wnętrza. Wówczas, z niezwykłym pietyzmem, odtworzono również Wielką Salę Zgromadzeń (Salę Kolumnową, I piętro) będącą jedynym tego typu wnętrzem w Toruniu.